

Liksom i dag bestod det forntida Egypten mest av öken, och det kunde bli uppåt 50 grader varmt. Varför dyrkade man då solguden? **text Terje Østigård**

Egyptens klimatsmarta gudar

Traditionellt har pyramiderna i det gamla Egypten betraktats som uttryck för en solkult. Ra var solen och alla faraoner var Horus – solens söner. I ett land med ökenklimat och stekande hetta kan det tyckas märkligt. För samtidigt var egyptierna helt beroende av Nilens vatten för sin existens. Hur kommer det sig att de inte dyrkade den mäktiga floden? Och varför fanns det ingen vattengud i Egypten som i många andra kulturer?

Den egyptiska civilisationen uppstod cirka 3 000 f.Kr., vid en tid av klimatförändring. Efter en lång period av riklig nederbörd blev det torrare med mindre och mindre regn. Detta gjorde att Nilen fick en allt större roll som den viktigaste källan för att förse jordbruket med vatten. Egypten blev helt beroende av Nilens årliga översvämning.

Samtidigt skedde förändringar i den egyptiska mytologin. De äldsta myterna handlar om kampen mellan regn- och stormguden Seth och solguden Horus den äldre. Den senare representerade inte bara själva solen utan också det cykliska. När regnen blev mer sällsynta och floden viktigare, skedde en förskjutning i maktförhållandet mellan dem. Enligt en myt slet Seth ut ett av Horus ögon varpå Horus tog en eller båda av Seths testiklar

BILDBYLINE

Bildtext. En bildtext

och gjorde honom impotent. Horus tog tillbaka sitt skadade öga, som blev fyllt med vatten. Den gamle regnguden Seth miste sin livgivande kraft medan Horus tog över kontrollen av det viktiga vattnet. I de senare egyptiska myterna har Nilen och den årliga översvämningen sin källa i solguden Horus öga.

SOLKULTEN I DEN EGYPTISKA civilisationen blev alltså i själva verket främst en dyrkan av det livgivande vattnet. Det var nu inte längre regnguden utan Horus som framkallade vattnet genom att kontrollera Nilens översvämningar. Floden gjordes inte till gud utan tolkades in i de gamla gudabilder där Horus var den viktigaste himlaguden.

Trots att Horus var solgud tillskrevs han inte de brännande heta solstrålar. Myterna tyder på att dessa snarare skyldes på Seth. En regngud som inte framkallar regn tjänar inte sitt folk. Han blir en dödsbringare, inte en livgivare. I senare myter kom också Seth att beskrivas som en ond gud, ja till och med som djävulen själv.

Förhållandet mellan Seth och Horus försämrades över tid. I senare myter dräper Seth guden Osiris i Nilen. Men Osiris son, Horus den yngre, återskapar sin far i form av den årliga översvämningen. Alla faraoner var Horus och hade därmed det kosmiska ansvaret för att framkalla den livgivande översvämningen. Om översvämningen var för liten blev skördarna för små eller uteblev helt, och landet drabbades av svältkatastrof. Att kontrollera översvämningen var att hålla kosmos i balans, och det var faraos viktigaste rituella och religiösa uppgift.

När en farao dog blev han Osiris och den årliga översvämningen. Egyptiernas döds Kult kan därför förstås som något annat än en solkult. I Egyptens brännande öken tillbads inte solens värme – men Nilen ansågs ha sin källa i solens öga.

Terje Østigård är forskare i arkeologi och antropologi vid Nordiska Afrikainstitutet i Uppsala.

